

Lestekst 1. Archief 0001 / Oud Archief Tiel, inv.nr. 113. Akte waarbij hertog Arnold de rechten en vrijheden van Tiel bevestigt, 1423

1. Wij Arnolt van der genaden Goids hertoge van Gelre ende van Gulich ende Greve van Zutphen, doen kont allen luden ende bekennen mit desen
2. openen brieve, dat wij gegeven hebben ende geven overmitz desen selven brieff, onser liever stat ende burgeren van Tyell, alle recht dat
3. sij hebben ende gehadt hebben van onsen lieven heren ende oemen hertoge Willem ende hertoge Reynalt, die hertogen van Gulich ende van Gelre ende
4. Greven van Zutphen geweest sijn. Ende allen hoeren voirvaren, den Got allen genedich sijn moet. Ende confirmieren hoen voir ons ende onse
5. erven alle rechten brieve, carten, privilegien ende guede alde gewoenten, die sij hebben van onsen lieven heren ende oemen voirgenoemd ende hoeren voir-
6. varen. Ende hebben geloefft in guden truwen gesekert ende mit gestaeffden ede then hijligen gesworen, geloven, sekeren ende sweren onser liever
7. stat ende burgeren van Tyell voirschreven, die vaste, stede ende onverbrekelich te halden ende te doen halden. Sonder argelist uytgenomen dat sij bynnen
8. hoiyre stat ende vrijheit gheyne gilden halden, noch hebben en soelen, then were mit onsen wille off onser erven, sonder argelist. Ende dis to
9. orkonde, hebben wy onsen segell van onsen rechter wetentheit an desen brieff doen hangen. Gegeven inden jaren onss heren dusent vier
10. hondert dryen(de)twyntich op onsen Liever Vrouwen Dach Assumptionis
- 11 Per dominum ducem presentibus de consilio domino Wilhelmo de Ysendoren milite
12. et Gysberto de Mekerem Reddituario supremo terrarum? Gelrense

woorden

doen kont = bekend maken

bekennen = bekend maken

confirmieren = bevestigen

hoen = hun

hoeren = haren = hun

voirvaren = voorvaderen

oemen = oom

geloefft = vertrouwen

guden truwen = goeder trouw

gesekert = beloofd, plechtig verklaard

gestaeffden ede = een aan iemand voorgezegde en door hem woordelijk nagezegde eed.

(gestaafd = afkomstig van 'staf'. De rechter hield de zwerende een staf voor, die deze onder het woord voor woord naspreken van het eedsformulier, moest aanraken.

soelen = zullen

wetentheit = kennis

Onsen Liever Vrouwen Dach Assumptionis = Maria Ten hemelopneming = 15 augustus

per dominum ducem presentibus de consilio = voor de heer hertog in vergadering aanwezig?

(concilio = vergadering, ducem = hertogdom, dominum = vorst)

milite = soldaat

reddituario = teruggeven / teruggaan

supremo = eerste

terrarum = grond

Gelrense = Gelders

betekenis

In deze oorkonde worden de eerder aan de stad Tiel gegeven rechten bevestigd door Hertog Arnold van Gelre. In 1361 waren de stadsrechten ook al bevestigd en vermeerderd. Van wanneer de oorspronkelijke stadsrechten van Tiel dateren is niet bekend.

Lestekst 2. Archief 0001 / Oud Archief Tiel, inv.nr. 94. Ordonnantie op de bedelarij ca 1631. p. 1.

1. Ordonnantie beraemt tot werin-
2. ge vande bedelerije
3. Alsoomen hoe langs hoe meer bij ervarentheijdt
4. speurt, dat grote ongebondenheijdt bij de arme
5. luijden ende vagabonden int omgaen ende bedelen lancx
6. de deuren, tot grote belastinge ende moijelijckheijt
7. vande borgeren ende ingesetenen deser stadt, begaen
8. wert, ende onder't deksel van dien schuijlen jonge,
9. stercke ende gesunde luije, soo mans als vrouw
10. persoonen, die niet alleen hier opgevoet, maar me-
11. rendeel binnen corten jaren van buijten ingecomen
12. ende dagelicx meer insluijpende zijn, hare professie
13. tenemael vande bedelrije makende om hare
14. luijcheijdt te voeden ende den toom te geven,
15. Soo ist, dat de heeren Magistraet deser stadt
16. om tot sodanige onordeninge te remedieren ende sulcke
17. licentieuse ende ongebonden leven voortecomen wel
18. scherpelick geinterdiceert ende verboden hebben,
19. interdiceren ende verbieden bij desen, dat van nu
20. voortaan gene arme persoonen, t sij mans off
21. vrouwen, ionck of out, kreupele, lamme, me-
22. laetse noch blijnde, t zij deselve ingeborene off
23. van buijten ingecomen zijn en sullen mogen lancx de
24. deuren gaen bedelen off almoessen versoecken
25. onder wat pretext t selve oock soude mogen
26. wesen, nemaer die haer lijffs machtich ende
27. wiens gesondtheijt ende ouderdom sulcx can toedra-
28. gen, sullen sien hun te generen ende met harer
29. handen arbeijt den cost te verdienen op peene

Lestekst 3. Archief 0001 / Oud Archief Tiel, inv.nr. 94. Ordonnantie op de bedelarij ca 1631. p. 2.

1. dat de geene dewelcke men nae desen zal
2. bevinden eenige plaetsen aelmoessen lancx
3. de deuren off op andere publicque plaetsen
4. te versoecken voor de eerste reijse bij den
5. geenen soo daer toe gestelt ende voorder gestelt
6. mogen werden, eerstelick gewaerschout,
7. voor de tweede reijse te water ende te broode
8. gestelt ende die t selve voorders sullen onder

9. staen aen een kaeck off uyer stadt geset
10. off anders arbitralick gecorrigeert zullen
11. werden. Ende dat oock de geene die eenige
12. uijtreickinge tegens dit verbot doet nae
13. eens gewaerschout te zijn telckens zal
14. vervallen inde breucke van eenen gulden

15. Oock willen welgemelte heeren Magistraet
16. hier bij hebben gerenoveert het placcaet
17. bij haer eersame den 23 julij 1631 tegen de
18. bedelrije geemaneert ende voornamentlick
19. dat alle vremde persoonen soo binnen vijff
20. jaren voort selve placcaet ende daer nae
21. tot nu toe hier binnen gecomen zijn ende
22. sich met haren arbeit off handtwerck niet
23. en kunnen generen off onderhouden, uijt dese
24. stadt ende gerichtten sullen vertrecken nae
25. harer voriger geboorten off woonplaetsen
26. off daer zij haer dencken t onderhouden
27. binnen den tijt van veertien dagen off een
28. maendt naestcomende op pene van als
29. ongehoorsamen gestraft te werden, ende
30. die sodanige persoonen weder logeert ende
31. inneemt sal verbeuren drie gulden voor d'eer-
32. stemael, meermaels doende gestraft
33. werden als voorschreven

woorden

ongebondenheijdt	= uitgelatenheid, schaamteloosheid
omgaen	= op iets uit zijn, winst hopen te behalen
toom geven	= vermoedelijk: teugels laten vieren
remedieren	= tegemoet komen aan, verhelpen
licentieuse	= gemachtigd
interdicieren	= verbieden
pretext	= voorwendsel
generen	= de kost verdienen (vergelijk: 'nering')
peene	= straf, boete
reijse	= keer of maal
water ende te broode	= op water en brood
aan een kaeck	= kaaksteen of schandpaal. Men werd daar enige uren tentoongesteld om bespot te worden.
arbitralick gecorrigeert	= straf opleggen
breucke	= strafbaar feit / boete

betekenis

In deze verordening worden regels gesteld om een halt toe te roepen aan de toenemende bedelarij in de stad. Er waren steeds meer bedelaars. Omdat onder hen velen waren die gewoon hun brood konden verdienen en velen die van buiten gekomen waren, werd de bedelarij uitdrukkelijk verboden. Wie dat kon, moest zelf de kost verdienen. Bij de eerste overtreding kreeg men een waarschuwing, bij de tweede werd men op water en brood gesteld en daarna volgde een 'aan de kaak' stelling of verbanning uit de stad. Ook werd het Plakkaat vernieuwd,

waarbij bepaald was dat vreemde personen die zelf hun geld niet konden verdienen, uit de stad zouden worden gezet.

Lestekst 4. Archief 0692 / Oud Archief Buren. Inv.nr. 10.3 ingekomen stukken, 1622

1622

1. Edele, Erentfeste, wijze voorsichtighe ende seer discrete
2. insonders goetgunstige vrundt

3. Jonckher Gerardt Vijgh, lieutenant ende soon vanden
4. heere van Weerdenborch gouverneur alhier, heeft huijden
5. aenden avondt seeckere missive bijden heere tot Neder-
6. hemert amptman tot Bommel ende aen zijn Edele vader voornoemt
7. geschreven, ende in desselvigen affwesen bij zijn edele geopent
8. zijnde, mij in absentie vanden heere tot Soelen amptman etc
9. gecommuniceert, daer bij wordt verwitticht, dat gemelte
10. amptman van Bommel van dage wederom seer haestich
11. vanden heere van Kessel uut Nederhuesden is geadverteert
12. dat den heer van Grobbendoncq op nieuws beveel gecregen
13. heeft, omme de dijcken in Over ende Nederbetuwen
14. mitsgaders Bommelre ende Tielreweerden te doen door-
15. steecken, vermoedende derhalven dat den vijandt t selve
16. met stercke macht sal attenteren, ende gemerckt
17. soo sulcken exploict (t welck Godt den heere wil verhoeden)
18. mochte geffectueert werden, soude daer uut niet alleen-
19. lick grote bederff, miserie ende ruïne van dit ampt
20. ontstaen, maer t selve mede strecken tot grote mercke-
21. licke schaden vande ondergelanden, heb daeromme niet
22. cunnen laeten Uw Edele hier van inder haest te verstedigen
23. ende met eenen gants vruntelijck te versoecken, ten eijnde
24. deses ampte met seeckere goede getal van gewapen(e)
25. persoonen uut de Graeffschap aldaer gesecondeert, ende
26. alhier op de Waeldijcken voor seeckeren tijt de wacht
27. neffents d'inwoonderen van desen ampte te halden in
28. alre ile gesonden mochten werden, om alsoo des vijandts
29. dessein soo veel mogelijck voortecomen ende te behinderen,
30. waer toe mij alsoo gantschelick verlatende, sal Uw Edele
31. de protectie vanden Almogenden hiermede bevelen, Uut
32. Tiel desen 18 martij 1622

33. Uw Edele goetgunstige vrundt
34. de gesubstitueerde amptman
35. in Nederbetuwen
3. Johan van Bronckhorst

Op de buitenzijde staat de volgende tekst:

Edelen erentfesten, wijsen
voorsichtigen ende zeer discreten
Philips van Steelant, Drossart
vande Graeffschap ende
stadt van Bueren etc. Mijnen
insonders goetgunstigen vrundt

In absentie vanden drossart
bij de schoudt ende die
vande magistraet t
Bueren te openen

betekenis

De schrijver heeft vernomen dat er gewaarschuwd is dat de heer van Grobbendoncq bevel had gegeven om de dijken in het Riviereengebied door te steken tegen de naderende vijand (het 12-jarig bestand was in 1621 afgelopen). Omdat dit een grote ramp zou zijn voor het gebied, verzoekt hij aan de Drossaert van Buren om gewapende mannen te leveren om op die manier het naderen van de vijand te hinderen, zodat de dijken niet doorgestoken hoefden te worden.

Lestekst 5. Archief 2188 / Ambt van Beesd en Rhenoij, inv.nr. 6. Brief over de inzending van rotcedullen aan de ambtman van de Tieler- en Bommelerwaarden. 1634**p. 1**

1. Edel ende erentvest, besondere goede vrundt
2. D' Amptman van Bommel, Tielre ende
3. Bommelreweerden Johan Turck, heere tot
4. Nederhemert, schrijft ons, dat (hij) in plaetse van Uw Lieden
5. t' ontfangen, eene behoorlijcke rotcedul, van die geene
6. die uijt Uw Lieden ampt die wachten hebben te versorgen,
7. Uw Lieden hem opten 27en deses hebben toecommen laten
8. eene bloote lijste sonder eenige distinctie van
9. rotten, ende alsoo t selve gereijckt tegens d'ordre
10. voor desen beraempt, ende tot noch toe geobserviert
11. opt' stuck vande wachten. Soo is hiermede ons
12. gesinnen dat Uw Lieden den voorschreven Amptman opt
13. spoedichste toeschicken die behoorlijcke rotceduls
14. van ieder rot int bijzonder, gestelt op dARTHien
15. persoenen, mit naemen ende toenaemen, als
16. oock mitten naem ende toenaem van ieder
17. rotmeijster, waeronder dieselve resortieren,
18. alles distinctelijck om haere wachten daer op
19. zij gestelt sijn, nae behooren te versorgen
20. ende die diffaillanten inde wachten nagesien
21. ende gebreuckt te moegen worden, allet in
22. conformité vande resolutie ende ordre vorschreven
23. daer benevens dat Uw Lieden die wachtbroecken
24. tot noch toe vervallen, tegens die diffaillanten
25. behoorlijck ter executie stellen, ende die penningen
26. daer van procedierende, in handen vanden voorschreven
27. amptman van Bommel doen leveren,

28. tot vergoeding van t verschot voor desen
29. bij den voorschreven amptman gedaen ofte
30. bij mangel van dien, sal deselve amptman
31. van Bommel die wachtbreucken voornoemt
32. selffs hebben t'executieren, daer toe hij
33. bereets geauthorisiert is, waerinne Uw Lieden

Lestekst 6. Archief 2188 / Ambt van Beesd en Rhenoy, inv.nr. 6. Brief over de inzending van rotcedullen aan de ambtman van de Tieler- en Bommelerwaarden. 1634 p. 2.

1. geen gebreck moegen laten vallen, in aen-
2. sieninge wij die resolutie opt' strict
3. onderhouden vande wachten idie ende andere
4. quartieren genoemen, in alle manieren
5. gedencken te maintainieren, ende alle nalatige
6. daer voor behoerlijck doen aensien. Met
7. bevelinge Godes, geschreven
8. t'Arnhem den 31 october 1634

9. Die Raden des vorstendoms Gelre
10. ende Graeffschaps Zutphen
11. Ter ordonnantie vande zelve

12. Sluijske

woorden

rot	= afdeling, groep
rotcedul	= lijst van de rotten
bloote lijst	= 'alleen maar' een lijst
distinctie	= onderscheid
beraempt	= ontworpen
geobserviert	= beschouwd
gesinnen	= begeren
difffailanten	= tekortkomingen
breucken	= strafbare feiten / boeten
verschot	= belasting
maintenieren	= handhaven
aensien	= letten op
mangel	= gebrek

betekenis

De ambtman van de Tieler- en Bommelerwaarden had van het Ambt van Beesd en Rhenoy een te gebrekkige lijst van de rotten (wachten) gekregen. Er wordt gevraagd om zo snel mogelijk een goede lijst in te leveren, waarin de rotten worden onderscheiden met namen van de wachten en van de rotmeesters.